

Γκόντφρυ-Σμιθ: Φιλοσοφία της βιολογίας

Peter Godfrey-Smith: *Φιλοσοφία της Βιολογίας* (μετάφραση Γιώργος Μαραγκός). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης 2016, 320 σ., 22 €.

Κρίνει η Δήμητρα Μπαλλά (Δρ Φιλοσοφίας ΑΠΘ)

dmpalla@edlit.auth.gr

Η φιλοσοφία της βιολογίας αποτελεί έναν κλάδο της φιλοσοφίας της επιστήμης που απέκτησε αυτονομία μόλις στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα, υπό το φως των ανακαλύψεων στο μοριακό επίπεδο. Καθώς η βιολογική έρευνα προχωρούσε με ταχείς ρυθμούς, οδηγώντας έτσι στην ανάπτυξη πολλών εξειδικευμένων κλάδων, δημιουργήθηκε η ανάγκη μιας συστηματικής στοχαστικής ματιάς στις ερευνητικές περιοχές που συνθέτουν τον άξονα της βιολογικής επιστήμης. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, ο προβληματισμός ενώπιον διαφόρων οντολογικών και επιστημολογικών ζητημάτων τροφοδοτεί ζωηρές συζητήσεις στους κόλπους της φιλοσοφίας της βιολογίας.

Μια ανθολογία τέτοιων ζητημάτων αποτελεί το βιβλίο του Πίτερ Γκόντφρυ-Σμιθ *Φιλοσοφία της Βιολογίας*.¹ Σε αυτό ο συγγραφέας επιχειρεί να αναδείξει κάποια επίκαιρα προβλήματα της φιλοσοφίας της βιολογίας, προσεγγίζοντας κριτικά τις διαφορετικές θέσεις που έχουν διατυπωθεί για το καθένα. Άλλοτε παίρνει μέρος στη συζήτηση, “ανοίγοντας” στον αναγνώστη τη δική του προοπτική, και άλλοτε, έχοντας αξιολογήσει διαφορετικές θέσεις, αιωρείται ανάμεσά τους χωρίς να υιοθετεί κάποια από αυτές. Σε κάθε περίπτωση, ο Γκόντφρυ-Σμιθ παρουσιάζει ισοβαρώς τις αντικρουόμενες (ή, απλώς, διαφορετικές) θέσεις, είτε υπερασπίζεται τελικά μία εξ αυτών είτε όχι. Αυτή θεωρώ ότι είναι και μία από τις μεγαλύτερες αρετές του πονήματός του, το οποίο, ακριβώς για τον λόγο αυτό, μπορεί να αποδειχθεί ένα υπό όρους χρήσιμο βοήθημα για σπουδαστές.

Το βιβλίο αποτελείται από έναν πρόλογο, εννέα κεφάλαια, μια εκτενή βιβλιογραφία και δύο ευρετήρια (ένα για τους όρους και ένα για τα κύρια ονόματα). Παρότι, εκ πρώτης όψεως, τα κεφάλαια φαίνεται να είναι ανεξάρτητα το ένα από το άλλο, στην πραγματικότητα διακρίνονται από εσωτερική συνοχή, στην οποία αντανακλώνται, αφενός, η συγένεια των επιμέρους φιλοσοφικών προβληματικών που απαντώνται στο βιβλίο, και αφετέρου, η επικοινωνία ανάμεσα στους επιμέρους κλάδους της βιολογίας που δίνουν αφορμή για αυτόν τον φιλοσοφικό προβληματισμό. Βοηθητικές για την περαιτέρω

¹ Το πρωτότυπο: *Philosophy of Biology* (Princeton & Oxford: Princeton University Press 2014, 200 σ.).

έρευνα του αναγνώστη είναι οι βιβλιογραφικές προτάσεις του συγγραφέα στο τέλος του κάθε κεφαλαίου, οι οποίες είναι οργανωμένες με βάση τα ειδικότερα θέματα που έχουν αναπτυχθεί στο κεφάλαιο.

Στις πρώτες κιόλας γραμμές του προλόγου, ο Γκόντφρυ-Σμιθ προειδοποιεί τον υποψήφιο αναγνώστη για τις απαιτήσεις του. Η *Φιλοσοφία της Βιολογίας* απευθύνεται κατά κύριο λόγο σε δύο κατηγορίες αναγνωστών: σε σπουδαστές της φιλοσοφίας και σε σπουδαστές της βιολογίας. Πράγματι, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο του πονήματος, η πρότερη εξοικείωση του αναγνώστη με βασικές έννοιες της φιλοσοφίας της επιστήμης και της βιολογίας είναι σε μεγάλο βαθμό απαραίτητη για την απρόσκοπτη παρακολούθηση της ανάπτυξης όλων των θεματικών του βιβλίου. Αυτός είναι ο λόγος που η δευτερεύουσα, εν είδει ελπίδας, επιδίωξη του συγγραφέα να απευθυνθεί και σε έναν ευρύτερο κύκλο αναγνωστών, οι οποίοι δεν προέρχονται από τα δύο παραπάνω ερευνητικά πεδία, μόνο σε έναν περιορισμένο βαθμό μπορεί να επιτευχθεί.

Το πρώτο κεφάλαιο λειτουργεί επί της ουσίας ως μια ευσύνοπτη εισαγωγή στα φιλοσοφικά και βιολογικά ζητήματα που θα εξεταστούν πιο διεξοδικά στο καθένα από τα επόμενα οκτώ κεφάλαια. Η σύντομη αναφορά σε αυτά γίνεται με αφορμή την απόπειρα του συγγραφέα να ορίσει τη φιλοσοφία της βιολογίας, τόσο εν σχέσει προς την επιστήμη της βιολογίας, όσο και εν σχέσει προς τη φιλοσοφία της επιστήμης. Ενδιαφέρουσα είναι η άποψη που εκφράζει ο συγγραφέας σχετικά με τον διπλό ρόλο που επιφυλάσσεται σε όσους θεραπεύουν τη φιλοσοφία της βιολογίας, η οποία δεν αποτελεί απλώς ένα επιμέρους πεδίο της φιλοσοφίας της επιστήμης, αλλά και ένα σημαντικό κομμάτι του ευρύτερου πεδίου της φιλοσοφίας της φύσης: «ο φιλόσοφος στοχεύει να κατανοήσει κάτι από την επιστήμη –πώς λειτουργεί ένα επιμέρους τμήμα της επιστήμης. Σε άλλες περιπτώσεις, ο φιλόσοφος αποσκοπεί να κατανοήσει κάπως τον φυσικό κόσμο καθαυτόν, τον κόσμο που μελετά η επιστήμη. [...] η φιλοσοφία της φύσης είναι μια προσπάθεια να κατανοήσουμε το σύμπαν και τη θέση μας μέσα σ' αυτό. Η βιολογία ως επιστήμη γίνεται εργαλείο –ένας φακός– που μ' αυτό κοιτάζουμε τον φυσικό κόσμο» (σ. 5-6). Το διαφωτιστικό ιστορικό σχεδιάσμα που ακολουθεί ξετυλίγεται, όμοια με εκείνο του Δαρβίνου στην *Καταγωγή των Ειδών*, με άξονα την ανάπτυξη και σταδιακή αφομοίωση της ιδέας της εξέλιξης, η οποία συγκροτεί τη βάση της σύγχρονης βιολογικής επιστήμης και ταυτόχρονα την κύρια πηγή των φιλοσοφικών προβλημάτων που παρουσιάζονται στο βιβλίο.

Στην καρδιά του δευτέρου κεφαλαίου βρίσκεται ο προβληματισμός για το αν υπάρχουν βιολογικοί νόμοι και, ειδικότερα, για το αν μπορούμε να ανιχνεύσουμε στη βιολογία νόμους που φέρουν τα χαρακτηριστικά των νόμων της φυσικής. Το κεφάλαιο αυτό παρουσιάζει μια αδυναμία, η οποία έγκειται στο γεγονός ότι ο Γκόντφρυ-Σμιθ προσπερνά κάπως βιαστικά τη σχετική διαφωνία στους κόλπους της φιλοσοφίας της επιστήμης. Δηλαδή, παραθέτει φιλτραρισμένα και πολύ συνοπτικά κάποια βασικά σημεία της συζήτησης στη βιβλιογραφία ως προς την ύπαρξη ή μη νόμων στη βιολογία, περνώντας απευθείας στην εξέταση δύο ειδών προτάσεων που διατυπώνονται στη βιολογική επιστήμη

και που ενδεχομένως μπορούν να νοηθούν ως βιολογικοί νόμοι: α) γενικεύσεις που δεσμεύονται από ιστορικές συμπτώσεις και έχουν έναν βαθμό ανθεκτικότητας και β) υποθετικές προτάσεις χωρίς χωροχρονικούς προσδιορισμούς και με έναν ορισμένο βαθμό συνάφειας προς την πραγματικότητα. Αντί αυτού, μια αντιπαραβολή αντικρουόμενων θέσεων με την αντίστοιχη συνεκτίμηση των εκατέρωθεν επιχειρημάτων να ήταν ενδεχομένως πιο ουσιαστική. Θα μπορούσε να παρουσιασθεί, παραδείγματος χάριν, η κλασική περίπτωση Ρουζ vs. Σμαρτ (ο Michael E. Ruse απαντά αναλυτικά στα επιχειρήματα του J.J.C. Smart για τη μη ύπαρξη νόμων στη βιολογική επιστήμη).² Καθώς το δεύτερο είδος προτάσεων προκύπτει κατεξοχήν μέσα από τη χρήση μοντέλων (αφαιρετικών και εξιδανικευτικών), ο συγγραφέας εξετάζει επιπλέον ζητήματα που αφορούν στην κατασκευή των διαφορετικών ειδών μοντέλων στη βιολογία. Ένα τρίτο ζήτημα που απασχολεί τον Γκόντφρυ-Σμιθ στο πλαίσιο αυτού του κεφαλαίου αφορά τον προσδιορισμό του έργου της βιολογίας, τον οποίο επιχειρεί μέσω της εύρεσης μιας χρυσής τομής ανάμεσα στις αναγώγιμες και τις αναδυόμενες ιδιότητες των έμβιων συστημάτων. Κρίσιμη για το επιχείρημά του είναι η εύστοχη διάκριση ανάμεσα σε οργανωμένα και συναθροιστικά συστήματα.

Στο τρίτο κεφάλαιο, στο πλαίσιο τη συζήτησης για τις αναγκαίες και ικανές συνθήκες πραγματοποίησης της εξέλιξης μέσω της φυσικής επιλογής, η έννοια της αρμοστικότητας (fitness) έρχεται στο επίκεντρο. Ειδικότερα, προβάλλονται οι δύο τρόποι με τους οποίους αυτή μπορεί να νοηθεί: α) ως πραγματωμένη και β) ως ροπή. Αν και ο Γκόντφρυ-Σμιθ δεν παίρνει ανοιχτά θέση, φαίνεται να συµμερίζεται τις επιφυλάξεις βιολόγων (π.χ. του Λουόντιν [Richard Lewontin]) σχετικά με την πραγματικότητα του δεύτερου είδους αρμοστικότητας. Με περισσότερη αποφασιστικότητα στέκεται απέναντι στο επόμενο ζήτημα που τον απασχολεί: Ποιος είναι ο ρόλος της φυσικής επιλογής στην εξέλιξη; Προκειμένου να απαντήσει, επιστρατεύει τη διάκριση ανάμεσα σε εξηγήσεις κατανομής και εξηγήσεις καταγωγής, προτείνοντας παράλληλα μια ανάγνωση του δαρβινικού έργου που παραγκωνίστηκε σχεδόν από την αρχή: η φυσική επιλογή δεν έχει θέση μόνο στις εξηγήσεις του πρώτου είδους, αλλά και στις εξηγήσεις του δεύτερου είδους, διότι σε συνδυασμό με τη μεταλλαγή, διαδραματίζει έναν δημιουργικό ρόλο. Στην τελευταία ενότητα του κεφαλαίου παρουσιάζεται ακροθιγώς η ιδέα του Καθολικού Δαρβινισμού, με τον Γκόντφρυ-Σμιθ να εκφράζεται υπέρ ενός μετριοπαθούς Καθολικού Δαρβινισμού.

Στο τέταρτο κεφάλαιο το ενδιαφέρον του συγγραφέα εστιάζεται σε δύο βιολογικά φαινόμενα, τα οποία χρήζουν εξήγησης από κάθε θεωρία για τα έμβια όντα και βρίσκονται στη βάση της διαμάχης Δημιουργισμού-Εξελικτισμού: α) στη συναρμογή μερών και λειτουργιών στο εσωτερικό των οργανισμών και β) στην προσαρμογή των οργανισμών στο περιβάλλον. Εξετάζονται η προσαρμογή ως πραγματικό χαρακτηριστικό των οργανισμών, η προσαρμοστικότητα ως πιθανότητα, καθώς και τα όρια της δράσης της φυσικής

² Βλ. ενδεικτικά Michael E. Ruse, «Are there laws in biology», *Australasian Journal of Philosophy* 48/2 (1970), σ. 234-246, και J.J.C. Smart, *Philosophy and Scientific Realism* (London: Routledge & Kegan Paul 1963).

επιλογής. Σε ό,τι αφορά τη σχέση των οργανισμών με το περιβάλλον, παρόλο που η αντίληψη περί ασυμμετρίας είναι περισσότερο διαδεδομένη, ο συγγραφέας επιχειρηματολογεί υπέρ μιας συμμετρικής σχέσης οργανισμών-περιβάλλοντος. Ενστερνίζεται την άποψη του Λουόντιν, σύμφωνα με την οποία οι οργανισμοί δεν προσαρμόζονται απλώς προκειμένου να ανταποκριθούν στα κελεύσματα του περιβάλλοντος, αλλά κατασκευάζουν το περιβάλλον τους: «η δράση των οργανισμών επί του περιβάλλοντος σε ορισμένη χρονική περίοδο επηρεάζει το τι μπορεί αργότερα να παραγάγει η μεταλλαγή» (σ. 96). Επικεντρώνεται, στη συνέχεια, στην “τελεολογική” έννοια της λειτουργίας (των μερών των οργανισμών), για να ξεχωρίσει δύο διαστάσεις της: α) τη συστημική και β) την αιτιολογική. Ενδιαφέρεται ιδιαίτερω για τη δεύτερη, την οποία πρώτος ο Ράιτ (Larry Wright) μάς συστήνει, και αναδεικνύει τη συμβατότητά της με την εξελικτική βιολογία.

Στο πέμπτο κεφάλαιο ο συγγραφέας επιχειρεί να προσδιορίσει ποιες είναι οι δαρβινικές μονάδες που εμπλέκονται σε διεργασίες εξέλιξης με φυσική επιλογή, στο πλαίσιο του γενικότερου προβλήματος της ατομικότητας. Εξετάζει, για τον σκοπό αυτό, τον ρόλο της αναπαραγωγής στην πιστοποίηση της διακριτότητας των δαρβινικών ατόμων. Στο τέλος του κεφαλαίου, έχοντας συζητήσει πια για τυπικές δραστηριότητες των έμβιων όντων (π.χ. τον μεταβολισμό, την αύξηση/ανάπτυξη και την αναπαραγωγή) μέσα από το πρίσμα της εξέλιξης, ο Γκόντφρυ-Σμιθ υποβάλλει για πρώτη φορά –σοφά, κατά τη γνώμη μου, στο σημείο αυτό και όχι νωρίτερα– το ερώτημα «τι είναι η ζωή;». Παρόλα αυτά, δυστυχώς δεν εμβαθύνει στο ζήτημα με την ανάδειξη κάποιων σημαντικών επιμέρους προβλημάτων που το συνθέτουν και επιπλέον απασχολούν έντονα τη σύγχρονη βιβλιογραφία, π.χ. ποιες είναι οι αναγκαίες και ικανές συνθήκες για να έχει κάτι ζωή ή αν και πώς μπορεί να επαναπροσδιοριστεί η έννοια της ζωής ενόψει της έννοιας της τεχνητής ζωής. Αρκείται στον υπαινιγμό ότι αντιλαμβάνεται τη ζωή ως ένα φαινόμενο που ξεφεύγει (και θα ξεφεύγει;) από κάθε απόπειρα ορισμού.

Στόχος του συγγραφέα στο έκτο κεφάλαιο είναι να διερευνήσει τον αιτιακό ρόλο του γονιδίου μέσα στον οργανισμό και, ευρύτερα, στην πορεία της εξέλιξης. Προτείνει να προχωρήσουμε πέρα από μια «ανούσια θεωρία αλληλεπίδρασης» (σ. 141) γονιδίου-περιβάλλοντος, λαμβάνοντας υπόψη την πολυπλοκότητα των συστημάτων ως αιτιακών δικτύων. Εντός των τελευταίων, τα γονίδια δρουν ως παράγοντες που (εξειδικευμένα) κάνουν τη διαφορά, λειτουργώντας ως αίτια και ταυτόχρονα ως αποτελέσματα. Χαρακτηρίζοντας ως απλουστευτική την καθιερωμένη θεώρηση των γονιδίων ως αλληλόμορφων σωματιδιακού χαρακτήρα που ανταγωνίζονται μεταξύ τους, ο Γκόντφρυ-Σμιθ τονίζει ότι η κατασκευή νέων γονιδιωμάτων είναι στην πραγματικότητα μια πολύπλοκη διαδικασία με εκλεπτυσμένες πτυχές, με συνέπεια ο ρόλος του γονιδίου στο εσωτερικό αυτής της διαδικασίας να καθίσταται περισσότερο ασαφής από όσο υποθέτουν τα απλουστευτικά μοντέλα.

Στο έβδομο κεφάλαιο παρουσιάζονται διάφορα προβλήματα οντολογικής και επιστημολογικής φύσης που αφορούν τα βιολογικά είδη, τα οποία –αν και εδώ περιέργως δεν αναφέρεται ρητά– συναποτελούν αυτό που στη σύγχρονη φιλοσοφία της βιολογίας

καλείται “το πρόβλημα του βιολογικού είδους”. Προκειμένου να περιηγηθεί στις διαφορετικές πτυχές του προβλήματος, ο Γκόντφρυ-Σμιθ ορθά πραγματοποιεί εξαρχής μια κομβική διάκρισή του σε δύο σκέλη: α) στο πρόβλημα των κριτηρίων ομαδοποίησης των οργανισμών σε βιολογικά είδη και β) στο πρόβλημα του οντολογικού status των βιολογικών ειδών. Πρόκειται για μια διάκριση που είναι γνωστή στη σύγχρονη βιβλιογραφία και ως εξής: α) πρόβλημα της ταξινομικής κατηγορίας/βαθμίδας (species taxonomic category problem) και β) πρόβλημα της ταξινομικής μονάδας (species taxon problem).

Στο πλαίσιο της εξέτασης του πρώτου σκέλους του προβλήματος, εκτίθενται τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα διαφορετικών προτάσεων (με κυριότερες την τυπολογική, τη φαινετική, τη βιολογική, την οικολογική και την κλαδιστική) σχετικά με τα κριτήρια που πρέπει να πληρούν οι οργανισμοί προκειμένου να είναι οργανισμοί ενός ορισμένου έμβιου είδους. Παρότι μια πλουραλιστική προσέγγιση (χρήση περισσότερων του ενός κριτηρίων ανάλογα με τον σκοπό της εκάστοτε έρευνας) σε αυτό το πρόβλημα φαίνεται δελεαστική, ο Γκόντφρυ-Σμιθ εφιστά δικαιολογημένα την προσοχή σε μια συγκεκριμένη προέκτασή της που ίσως την καθιστά ανεπιθύμητη: την αποδοχή του γεγονότος ότι η έννοια του έμβιου είδους «έχει καταρρεύσει» (σ. 177). Αυτή η παρατήρησή του καθιστά αναμενόμενη μια επεξήγηση, ενταγμένη, αφενός, στο πλαίσιο της σύγχρονης διαμάχης μονισμού-πλουραλισμού σχετικά με τα κριτήρια ομαδοποίησης, και αφετέρου, στο πλαίσιο της διαμάχης ρεαλισμού-αντιρεαλισμού σχετικά με την πραγματικότητα της κατηγορίας του έμβιου είδους (εδώ, η περιορισμένη έκταση της βιβλιοκρισίας δεν μου επιτρέπει να αναφερθώ πιο συγκεκριμένα στις θέσεις που διατυπώνονται εκατέρωθεν). Το ότι μια τέτοιου είδους επεξήγηση δεν πραγματοποιείται, αποτελεί, κατά τη γνώμη μου, μια σημαντική παράλειψη που έχει επιπτώσεις στη διαμόρφωση μιας σφαιρικής εικόνας για το πρόβλημα εκ μέρους του αναγνώστη.

Σε ό,τι αφορά στο δεύτερο σκέλος του προβλήματος, δύο είναι οι βασικές απόψεις που ο Γκόντφρυ-Σμιθ ξεχωρίζει στη σύγχρονη βιβλιογραφία: α) τα έμβια είδη είναι άτομα με χωροχρονικό προσδιορισμό (individuals) και β) τα έμβια είδη είναι είδη (kinds). Η δεύτερη όψη του προβλήματος του έμβιου είδους “ανοίγει” ένα πεδίο πλούσιο σε φιλοσοφικό προβληματισμό, το οποίο όμως είναι συχνά δύσβατο και ακανθώδες, κυρίως λόγω των εμπλεκόμενων παραδοσιακών εννοιών (π.χ. της ουσίας/essence, του φυσικού είδους/natural kind) που καλούμαστε να επανανοηματοδοτήσουμε υπό το φως της εξέλιξης. Υποθέτω ότι αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο ο Γκόντφρυ-Σμιθ προτιμά να διακρίνει και να διευκρινίσει μόνο κάποιες κεντρικές έννοιες (π.χ. άθροισμα, σύνολο, ιδιότητες, ουσία), οι οποίες μπορούν ενδεχομένως να χρησιμεύσουν ως οδηγοί σε μια περαιτέρω έρευνα, αντί να παρουσιάσει αναλυτικά κάποιες σημαντικές θέσεις (π.χ. του Μπόυντ [Richard Boyd] για τα φυσικά είδη, του Γκρίφιθς [Paul E. Griffiths] και του Ντέβιτ [Michael Devitt] για δύο εκδοχές εσενσιαλισμού συμβατού με την εξελικτική βιολογία³)

³ Βλ. ενδεικτικά Richard Boyd, «Homeostasis, Species, and Higher Taxa», στο R.A. Wilson (επιμ.), *Species: New Interdisciplinary Essays* (Cambridge: MIT Press 1999), σ. 141-185· Paul E. Griffiths, «Squaring the Circle: Natural Kinds with Historical Essences», *ό.π.*, σ. 209-228· και Michael Devitt, «Resurrecting Biological Essentialism»,

και να ερευνήσει κάποιες προεκτάσεις τους, όπως κάνει κατά την εξέταση του πρώτου σκέλους. Συρρικνώνοντας, όμως, την εξέταση του δεύτερου σκέλους του προβλήματος σε έναν τέτοιο βαθμό, στερεί από τους αναγνώστες την ουσιαστική γνωριμία με σημαντικές θεωρήσεις που κινούν τη σύγχρονη συζήτηση και διατηρούν αμείωτο το φιλοσοφικό ενδιαφέρον. Γενικώς, ο ίδιος ο Γκόντφρυ-Σμιθ, ούτε επιχειρεί να αναμοχλεύσει τη συζήτηση για τη φύση του έμβιου είδους, ούτε προσχωρεί σε κάποια συγκεκριμένη θέση. Τηρεί μια χαλαρή –ίσως και αδιάφορη– στάση απέναντι στο πρόβλημα συνολικά, όπως γίνεται φανερό, μεταξύ άλλων σημείων, στη δήλωσή του στο τέλος του κεφαλαίου: «δεν έχει νόημα να προσπαθούμε να νομοθετήσουμε σχετικά με τη χρήση του όρου [ενν. “έμβιο είδος”]» (σ. 197).

Στο όγδοο κεφάλαιο θίγονται μερικά ζητήματα κοινωνιοβιολογίας. Διερευνάται, ειδικότερα, με ποιον τρόπο τα χαρακτηριστικά του αλτρουισμού και της συνεργασίας (και τα αντίστοιχα ειδικά χαρακτηριστικά του ανθρώπου, π.χ. η φιλοκοινωνικότητα και η κοινωνική μάθηση), τα οποία βρίσκονται φαινομενικά στον αντίποδα του ανταγωνισμού και του αγώνα για επιβίωση, οδηγούν σε εξελικτικές μεταβάσεις. Στο ένατο και τελευταίο κεφάλαιο, ο Γκόντφρυ-Σμιθ στρέφεται στην εξερεύνηση του ρόλου της πληροφορίας στην εξελικτική βιολογία, η οποία θεωρεί ότι έχει υπερτονιστεί. Προκρίνει, αντί αυτής, τις ιδέες της επικοινωνίας και της αμοιβαίας πληροφόρησης, προτείνοντας μια πιθανή εφαρμογή του μοντέλου του Λιούις (David Lewis) για την ανθρώπινη επικοινωνία στο πεδίο της γενετικής.

Πιστεύω ότι το εν λόγω βιβλίο αποτελεί μια καλοδεχούμενη προσθήκη στη διεθνή βιβλιογραφία, καθώς φωτίζει κομβικές έννοιες και καίρια προβλήματα της σύγχρονης φιλοσοφίας της βιολογίας. Περισσότερο ευπρόσδεκτο, όμως, θα έλεγα ότι είναι στη σχετική ελληνόγλωσση βιβλιογραφία, η οποία σήμερα είναι ακόμη πενιχρή. Στη διαμόρφωση τούτης της εντύπωσης συνέβαλε σημαντικά η καλοδουλεμένη ελληνική μετάφραση του πονήματος από τον Γιώργο Μαραγκό, ο οποίος, με υπευθυνότητα και ευαισθησία, αναλαμβάνει και φέρνει σε πέρας επιτυχώς το απαιτητικό έργο της απόδοσης στα ελληνικά δύσκολων –ενίοτε, πολύπτυχων– εννοιών. Στο έβδομο κεφάλαιο, παραδείγματος χάριν, μεταφράζει τον όρο «status» ως «οντολογικό καθεστώς», αποφεύγοντας, αφενός, την αδιάφορη ασφάλεια του να διατηρήσει τον λατινικό όρο ως έχει, και αφετέρου, τον κίνδυνο να τον αποδώσει με άλλους ελληνικούς όρους που φέρουν βαρύ σημασιολογικό φορτίο στη φιλοσοφία, όπως είναι ο όρος «υπόσταση» με τον οποίο ενίοτε μεταφράζεται το «status». Φροντίζει, ακόμη, να αναδείξει επιμελώς τις επιμέρους αποχρώσεις πολλαπλώς φορτισμένων όρων, όπου αυτό είναι απαραίτητο, ώστε να μεταφέρει το νόημα του πρωτοτύπου αλώβητο (π.χ. μεταφράζει σταθερά τον όρο «species» ως «έμβιο είδος», και όχι απλώς ως «είδος», για να τον ξεχωρίσει από άλλους όρους του πρωτοτύπου που μεταφράζονται ως «είδος», όπως είναι ο όρος «kind»), ενώ, όπου χρειάζεται, προτείνει ελληνικούς όρους (εδώ ξεχωρίζω τον, βαρύ στο άκουσμα αλλά μεστό νοήματος, όρο «προσαρμογοκρατία», με τον οποίο μεταφράζεται ο όρος «adaptationism» στο τέταρτο

Philosophy of Science 75/3 (2008), σ. 344-382.

κεφάλαιο –δεν εμφανίζεται αλλού, εξ όσων γνωρίζω). Με όλους τους παραπάνω τρόπους ο Γ. Μαραγκός καταφέρνει να οδηγήσει το ελληνικό κοινό στον πυρήνα των σύγχρονων διεθνών συζητήσεων σχετικά με το καθένα από τα θέματα του βιβλίου.

Συνοψίζοντας, το βιβλίο *Φιλοσοφία της Βιολογίας* μάς μυεί σε κάποια από τα εξέχοντα ζητήματα της σύγχρονης φιλοσοφίας της βιολογίας, προσφέροντας –παρά τις παραλείψεις που υποδείχθηκαν παραπάνω– εναύσματα για μια εμπειριστατωμένη ενασχόληση με αυτά. Τηρώντας μια ειλικρινή και υγιή, για έναν σύγχρονο ερευνητή, στάση απέναντι σε σύνθετα προβλήματα, ο Πίτερ Γκόντφρυ-Σμιθ δεν σπεύδει να πάρει θέση σε όλα, ενώ σε κάποια σημεία θέτει περισσότερα ερωτήματα από εκείνα που μπορεί (ή προλαβαίνει) να αναπτύξει επαρκώς. Παρά ταύτα –και, εν μέρει, εξαιτίας τούτων–, εκείνο που οπωσδήποτε δείχνει πολύ καλά είναι το γεγονός ότι η επιστήμη που μελετά το τόσο πολύπλοκο φαινόμενο της ζωής και, κατ' επέκταση, ο φιλοσοφικός κλάδος που επιχειρεί να κατανοήσει το έργο της, έχουν μπροστά τους μια ανοιχτή και εν πολλοίς απροσδιόριστη πορεία· την πορεία που χαράσσεται πρωτίστως από την εξέλιξη.⁴

Δημοσιεύθηκε: 30.12.2017

Τρόπος παραπομπής στη βιβλιοκρισία:

Μπαλλά, Δήμητρα: (Βιβλιοκρισία του:) Peter Godfrey-Smith: *Φιλοσοφία της Βιολογίας* (μτφρ. Γ. Μαραγκός· Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης 2016). *Κριτικά* 2017-12, <<http://www.philosophica.gr/critica/2017-12.html>>.

⁴ Ευχαριστώ θερμά τους ανώνυμους κριτές του Περιοδικού *Κριτικά* για τα πολύ εύστοχα σχόλιά τους στην προηγούμενη εκδοχή του κειμένου της βιβλιοκρισίας.